

HAIDER EDIT – RIDOVICS ANNA
PIPAGYŰJTEMÉNY
A TÁPIÓSZELEI
BLASKOVICH MŰZEUMBAN

SZENTENDRE, 2005

**PMMI kiadványai
Kiállítási katalógusok 9.**

ISBN 963 9590 05 3

ISSN 1589-9322

Sorozatszerkesztő: Simon László

A tanulmányokat írta: Haider Edit, Ridovics Anna

A katalógust írta: Ridovics Anna

Lektorálta: Haider Edit, Kiss Erika

Szerkesztette: Gócsáné Móró Csilla

Fotó: Gócsa Mihály, Gócsa Gergely, Halper János

Angol fordítás: Juhászné Szepesi Beatrix

Német fordítás: Szakács Dagmár

Felelős kiadó:

Simon László megyei múzeumigazgató

A katalógus megjelenését támogatta:

Nemzeti Kulturális Alapprogram

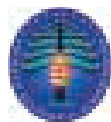
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Blaskovich Múzeum Baráti Köre, Tápiószele

Tápiómetall Kft., Seminis Hungária Vetőmag Kft.

Gócsa Fotó – Video Kft.

a 2003. évi személyi jövedelemadó 1%-ának állampolgárok által történő felajánlása

A kiadvány a Patkós Stúdió gondozásában jelent meg.

Nyomdai előkészítés: Pixelgraf Bt., Kecskemét

Nyomda: Print 2000 Nyomda Kft., Kecskemét

TARTALOM

Előszó	7
(G. Móró Csilla)	
A Blaskovich család és legendás pipagyűjteménye	9
(Haider Edit)	
A tajtékpipametszés művészete a Blaskovich-gyűjtemény tükrében	13
(Ridovics Anna)	
A Blaskovich Múzeum pipagyűjteményének katalógusa	19
(Ridovics Anna)	
Tajtékpipák	21
Pipaformák, szipkák	21
Szoborpipák	47
Ornamentális díszítések típusai a pipákon	59
Címeres, heraldikus, monogramos, emblematicus pipák	75
Történeti ábrázolás a pipákon	97
Keresztény, mitológiai és allegorikus témák a pipákon	111
Zsánerjelenetek a pipákon	125
Fapipák	137
Porcelán- és cseréppipák	163
Különleges anyagokból készült pipák	171
Dohányzási kellékek	181
A leltári számok azonosítási jegyzéke	208
Névmutató	210
The Blaskovich Museum of Tápiószele	214
(Ford.: Juhászné Szepesi Beatrix)	
Das Blaskovich Museum in Tápiószele	217
(Ford.: Szakács Dagmár)	
Szakkifejezések	220
Rövidítések	221
Szakirodalom	222
Közhasznú információk	224

RIDOVICS ANNA
A BLASKOVICH MÚZEUM
PIPAGYŰJTEMÉNYÉNEK KATALÓGUSA

TAJTÉKPIRÁK

PIPAFORMÁK, SZIPKÁK

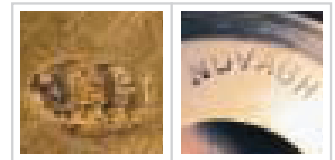
1. Tajtékcsibuk

Magyar, XIX. század vége

M.: 8,5 cm; H.: 13 cm

67. 365. 1.

Fehér tajtékcsibuk alul középérrel elkeskenyedő nyakkal, gerezdelt kosárral, ebből tölcséresen ki-növő felsőrészel. Szárnyílása fémmel szegélyezett, a tajtékba beütve NOVAGH. Szájpereme rézzel fedett, zsanéros, laposan félgömbös kupakja csipkésen áttört. A fémben JH jegy.

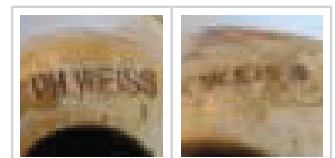
2. Tajtékcsibuk

Magyar, XIX. század

M.: 5,5 cm; H.: 7 cm

67. 376. 1.

Egyszerű tajtékcsibuk, lapított félgömbös kosarából tölcséresen szétnyílna nő ki a felsőrész. A szárperem tajtékjába beütve PH: WEISS kisebb és nagyobb betűkkel WEISS.

3. Tajtékcsibuk

M.: 3,5 cm; H.: 5 cm

71. 6. 1.

Egyszerű, makkos fejű, apró fehér tajtékcsibuk. Sándor Tibor tápiószelei lakos ajándéka.

4. Tajtékcsibuk

M.: 3,5 cm; H.: 5,5 cm

67. 375. 1.

Egyszerű, makkos fejű csibuk fehér tajtékból.

5. Tajtékcsibuk

M.: 6 cm; H.: 8 cm

67. 372. 1.

Sima fehér, makkos kosarú tajtékcsibuk. Nyaka repedt.

6. Tajtékcsibuk

Budapest, XIX. század vége

M.: 5,5 cm; H.: 7,8 cm

67. 373. 1.

Sima esztergált tajtékcsibuk, makkos teste csúcsosan zárul. Szárlyuknál tajtékba ütve: NOCKER F. (Nocker Ferenc budapesti tajtékpipa-faragót 1889-ben és 1893-ban említik a források.)

7. Tajtékcsibuk

M.: 6 cm; H.: 10 cm

67. 370.

Egyszerű, makkos fejű, esztergált, fehér tajtékcsibuk.

8. Tajtékcsibuk

M.: 5,5 cm; H.: 8,5 cm

67. 371. 1.

Egyszerű, makkos fejű csibuk tajtékból.

9. Tajtékcsibuk

M.: 6,2 cm; H.: 9,5 cm

67. 369.

Egyszerű, makkos fejű, fehér tajtékcsibuk.

10. Tajtékcsibuk

M.: 5 cm; H.: 6,5 cm

67. 374. 1.

Egyszerű, makkos fejű sima csibuk.

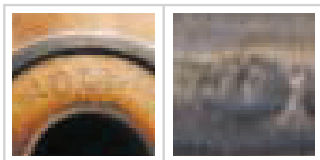

11. Tajtékipa

Magyar, XIX. század második fele

M.: 6,5 cm; H.: 5,5 cm

67. 394. 1.

Egyenes fejű, hengeres kis tajtékipa karcolt ornamentikával. A rövid, cakkos szélű ezüstszegélyezéssel ellátott szár 45 fokos szöget zár be a pipafejjel. A szárvég tajtékjában ADLER beütés olvasható. Az ezüstben apró JG (?) mesterjegy és egy olvashatatlan pecsét. Ezüst szájperemezése díszesen megformált, egy centi szélesen lenyúlik a perem alá. Apró rozetták, pontsorral kiemelt, ívesen cakkozott szél dekorálja. Domború, áttört, virágsziromszerű karéjokkal tagolt kupakja zsanérosan nyílik. Az ezüstben az előbbi beütések ismétlődnek.

Blaskovich János pipája volt.

TAJTÉKPIRÁK

SZOBORPIRÁK

45. Tajtékipipa

XIX. század eleje

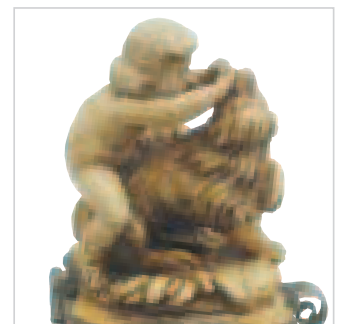
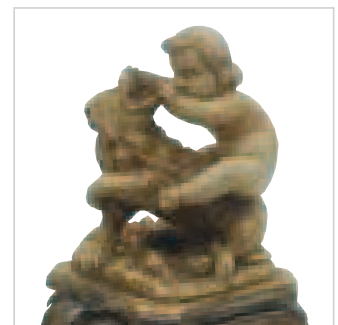
M.: 18,5 cm; H: 10 cm

67. 257. 1.

Hosszú, egyenes, hengeres, oszlopszerűen kialakított pipafej rövid kiszélesedő végű nyakkal. A nyakrész a talpnál elkeskenyedek, lapított fél-gömbszerű kosarat tart. Az alsó talprész az állatfejes oszloplábazattal és az oszlop fejezete sötétebbre színezett. A pipa kupakján körplasztikus tajtékf faragvány, nagy sörényű, ülő oroszlán hátára pattanó mezítlén gyermek, Ámor vagy inkább Herkules szétfeszíti a fenevad száját. Az oszlopfő és a szárlyuk alatti oszlopfejezet-szerűen, karéjosan formált, tojássoros virágmotívummal díszített faragvány kicsi türkizszín kövekkel vagy gyöngyökkel (?) ékesített. Ezüstmontírozása különleges megoldású. A hagyomány szerint ezt a pipát II. Rákóczi Ferenc fejedelem a felesége családjától kapta, remélve, hogy a szerelem megszelídíti a „vad magyar oroszánt”.

IRODALOM: 1896-iki ezredéves országos kiállítás, Bp. 1896. 4013. sorszám; RADISICS 1896; HAIDER 1993. 102–112. o.; HAIDER–ORGONA–RIDOVICS, 2000. HAIDER kat. 12/36.; LEVÁRDY 2000. 125. o. hibás leltári számmal, legenda – a feleségétől kapta, bízva abban, hogy szerelme a vad oroszánt a bécsi udvarhoz édesgetheti. XIX. századi munka.

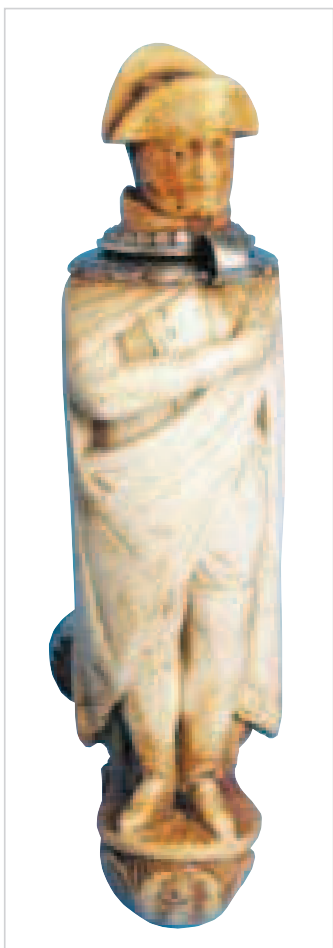

46. Tajtékipa

*XIX. század első fele**M.: 16,3 cm; H.: 10 cm**67. 310. 1.*

Napóleont formázó tajtékipa fémverettel. A pipa teste Napóleon álló alakja, szájnnyílása és kupakja ezüsttel keretelt, a kupak maga Napóleon feje. Háromszög kalapján (szipka is lehetett) és a fülnél, szemeknél kis füstnyílás. A figura hosszú köpenyt visel, kesztyűs kezét szívéhez emeli. Elővillan gombos egyenruhája, érdemérme, magas szárú csizmás lába. A figura kis peremen áll. A pipa nyaka palmettás díszű, szárpereme vésett, ezüstkeretelésű.

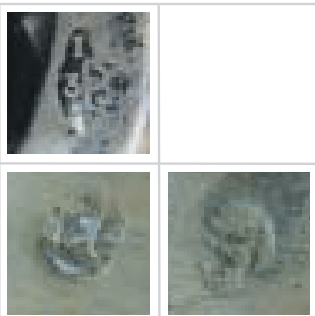
IRODALOM: HAIDER–ORGONA–RIDOVICS 2000. HAIDER kat. 12/35.; HAIDER–RIDOVICS 2005. 80. kép, 74. o.

47. Tajtékipipa

*Osztrák (?), XIX. század első fele**M.: 11 cm; H.: 8,5 cm*

67. 259. 1.

Szoborpipa ezüstmontírozással. A rövid nyakú, hengeres, fakerítés mintázatú pipafejhez plasztikus ülő nőalak, egy árusasszony támaszkodik ülve. Masnis kalapkát visel, hosszú szoknyás ölében egy kosár virágot vagy gyümölcsöt (?) tart. A pipa alja akantuszlevél-motívum. A szájnílása ezüsttel keretelt, kupakja sima, lapos. Szájperemén elmosódott ezüsthitelesítő jegy az 1830-as évekből. Szárpereme fémmel fedett, kivehetetlen jeggyel, nyaka fémgyűrűvel javított. A kompozíció párhuzama a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében őrzött, mívesebb kivitelű figurális pipa (D. 1974. 105.).

IRODALOM: HAIDER–ORGONA–RIDOVICS 2000. HAIDER kat. 12/34., 12/32.; KOVACEK–SCHANTL–FELLNER 2002. 130. tétel hasonló virágárus nőalak, 1820 körüli osztrák munka.

48. Tajtékipipa

Magyar vagy francia (?), XIX. század első fele (?)

M.: 14 cm; H.: 12,5 cm

67. 264. 1.

Szoborpipa fémmontírozással. A pipa fejét képező, térdeplő ülésben megjelenített keleti férfi bal karjával fémcörgős dobjára támaszkodik, jobb kezében dobverő. A dob fémborításán bevésve: *Jakim de Kinas*. Jellegzetes ruhát visel, amely a kabátujjnál és a nadrágnál, a kabát aljánál, a fémgallérnál cakkozott szélű. Dereán sálöv. Kabátján elől apró fémgombok. Lábát hegyes orrú papucsba bújtatta. Vállán a gallér a pipa szájperemének fémborítása. A pipa kupakja a figura nagy bajuszos, karakteres arcmetszésű, fémcörgőkkel és csillagokkal díszített kalapos feje. A kalap tetején négy füstnyílással. A kupak láncsal kötődik a szárperemhez. A csörgős sipka egyik csengője elveszett, egy csörgőtartó letörött. A figura nyomott mintás, karéjos szélű, bojtokkal, masnival díszített párnán ül. A pipa talpa lapos, nyomott, karcolt mintás, a pipafaragvány megáll. Az egzotikus figura kompozicionális megfogalmazása, az ülőmotívum, a kéz- és lábtartás, a ruházat fémszegeces, fémrátétes díszítése a Ben Rapaport könyvében publikált török pasa figurájával áll igen közeli rokonságban.

IRODALOM: RAPAPORT 1999. 95. o. 1860 k. talán az osztrák császárság területéről; HAIDER–ORGONA–RIDOVICS, 2000. HAIDER kat. 12/31. XLI/b tábla.

49. Tajtékipa

XVIII. század vége

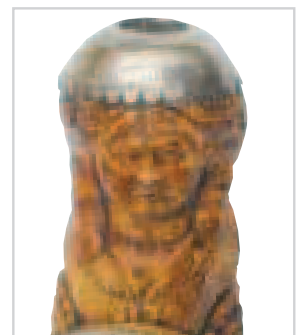
M.: 13,5 cm; H.: 12 cm

67. 265. 1.

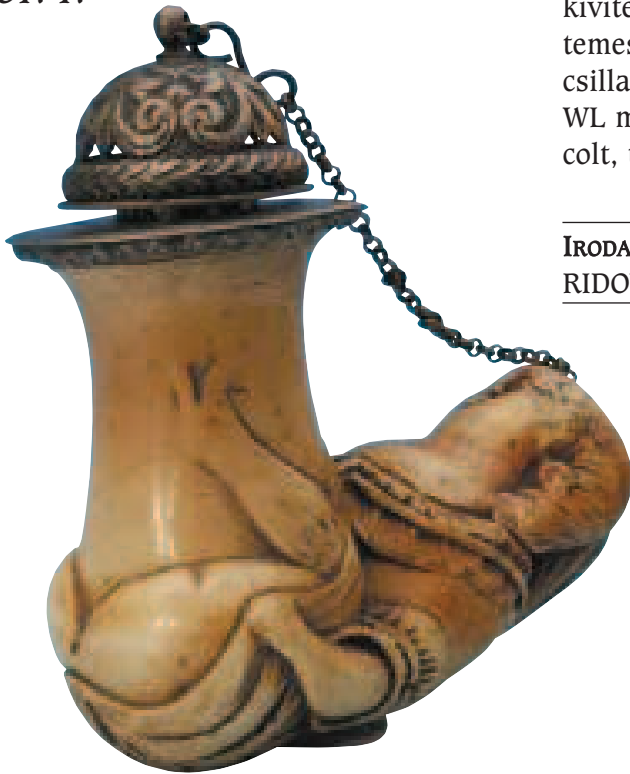
A pipatest hengeres phallikus forma, felső részén copf stílusú virágfüzérékkel díszítve. A hozzá kapcsolódó nyakrész egy fekvő, lábait széttárva magasra emelő, fedetlen hátsóját láttató, szépen faragott nőalak.

A szárlyuk ezüstmontírozása egyben a hölgy főköötője. A hölgy csinosan öltözött. Fülében fülbevaló, közepén kettéválasztott, loknis hajában masnik. Vállán kendő, derekán hátul a kötény megkötő masnija látszik. Csatos, magasabb sarkú cipőt visel és szalagkötős, térdig érő bugyogót. Az áttört, filigrános, ékkövekkel és tajtékkal gazdagított kupak makkos formájú. Ebből a pipatípusból még kettőt őriz a Blaskovich-gyűjtemény (67. 251., 67. 244.).

IRODALOM: HOLČIK 1984. XIV. 186. o. Hasonló pipát őriz a Szlovák Nemzeti Múzeum túrócszentmártoni gyűjteménye; HAIDER–ORGONA–RIDOVICS, 2000. RIDOVICS kat. 14/14. XLIII/b tábla. A francia Watteville báró XIX. század végi gyűjteményét bemutató litográfián is látható egy hasonló típus, XLII. tábla.

50. Tajtékipipa

*XVIII. század vége**M.: 14 cm; H.: 11,5 cm**67. 251. 1.*

A pipatest karimás végű phallikus forma, nyakrésze lábait széttáró, hanyatt fekvő, elnagyolt faragású nőalak. A pipa a 67. 244 és a 67. 265. leltári számú pipa típusával azonos, de sokkal durvább kivitelű. Széles karimájának ezüstmontírozásán temesvári hitelesítő bélyeg 1797-es évszámmal és csillag alatt keretezett téglalap formájú mezőben WL mesterjegy (K. 2103.). Domború kupakja poncolt, trébelt leveles díszítésű.

IRODALOM: HAIDER–ORGONA–RIDOVICS, 2000. RIDOVICS kat. 14/5.

51. Tajtékipipa

*XIX. század eleje**M.: 11,5 cm; H.: 13 cm**67. 244. 1.*

A pipatest karimás végű phallikus forma meztelen gyermekkel, nyakrésze lábait széttáró, hanyatt fekvő, szoknyáját felhúzó nőalak. A gyermek és a nőalak meztelen feneké egymáshoz ér. A pipa a 67. 265. és a 67. 251. leltári számú pipa típusával azonos. Széles szárkarimája ezüstrrel borított, tagolt, a copfos parókás nőalak kalapját formázza. A szájperem ezüstrrel fedett, zsanérosan kapcsolódó kupakja fémszalag felett átlukasztott, tagolt tajtékkorong.

TAJTÉKPIRÁK

TÖRTÉNETI ÁBRÁZOLÁS A PIPÁKON

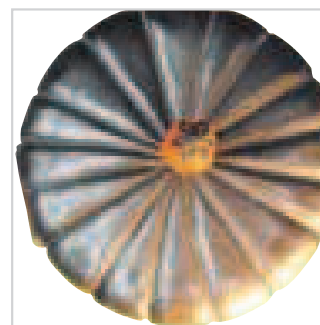
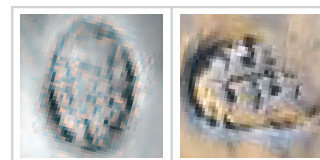

104. Tajtékpipa

*Magyar, XIX. század első negyede**M.: 16,5 cm; H.: 11 cm**67. 271. 1.*

Egyenes fejű hengeres pipa. Sokalakos jelenet faragványja díszíti. A Blaskovich családban élő hagyomány szerint a Selmecebánya mellett tábornokot verő Bercsényi kurucokat ábrázolja. A háttérben miniatűr városkép sok templomtoronnyal. A nyakrészénél fára akasztott, tűzön rotyogó bográcsban készítik a vacsorát. A lovas figura kürtjével ad jelt. Szalmatetővel védett hordó mellett egy subás férfi és egy asszony ül. Előttük félkönyékre ereszkedve egy másik katona pipázik a földön ülve. A pipatalpon leveles díszítés. A szár- és szájníválás ezüsttel fedett. Lapos kupakja gerezdelt, pirosbarna facettált gyöngy van a tetején. Ezüstben 1823-as óbudai jegy, beütés PH ADLER. A pipa a nyakánál repedt. A tárgy szerepelt a millenniumi kiállításon.

IRODALOM: 1896-iki ezredéves országos kiállítás, 1896. 6740. sor-szám; RADISICS 1896.; HAIDER 1993. 102–112. o.; HAIDER–ORGONA–RIDOVICS 2000. RIDOVICS kat. 20/11.; LEVÁRDY 2000. 125. o., 127. o.

105. Tajtékipa

Magyar, XIX. század eleje

M.: 14 cm; H.: 10 cm

67. 298. 1.

Nyújtott korsó formájú, nyakcsatlakozásánál lapított pipaforma. Történelmi jelenet faragványa díszíti. Gótizáló, csúcsíves árkádok alatt négy csoportban helyezkednek el a szereplők. Középen trónusán ülő király lábainál főúr térdel. Jobbról kivont kardú huszárok, balról frakkos urak figyelik őket. A hátoldalon kerek, tollas kalapú és süveges kismemesi figurák. A pipakosár félgömb jellegű alja gerezdelt, leveles mintájú. Száj- és szárnyílás ezüsttel fedett. Rajta budai hitelesítő jegy 1810-ből, „A” évbetű és JW mesterszignó beütése. A bécsi születésű, de a XIX. század elején Budán letelepedett és ott dolgozó Josephus Wurtzinger ötvösjegye (K. 351.). Az áttört kupak gerezdelt, gombos, kapocsnyelve madárfej alakú.

IRODALOM: HAIDER–ORGONA–RIDOVICS 2000. RIDOVICS kat. 20/8.

106. Tajtékpipa

*Magyar, XIX. század első fele**M.: 12 cm; H.: 10 cm**67. 314. 1.*

Egyenes fejű, hengeres, karimás végű pipa. Szépen faragott, de mára erősen megkopott ötalakos történelmi jelenet díszíti. Tollforgós süvegű, fegyvertelen fiatal vitéz és lobogó hosszú hajú kedvese állnak egymást átölelve egy várfal előtt. Törökök támadnak rájuk puskával, karddal. Egy bajuszos magyar katona próbálja védelmezni őket kivont karddal, pisztolyát markolva. A szereplők megformálása, a kompozíció a XIX. század 20-as, 30-as éveiben megjelent irodalmi almanachok illusztrációinak világát idézi. De előképét, a téma pontos meghatározását még nem ismerjük. A szárnyílás ezüsttel szegélyezett. Tajtékbán ovális mezőben IK (?) beütés. Az ezüst szájperemezésen olvashatatlán hitelesítő jegy, íves mezőben ADLER, négyzetes mezőben PA beütés. Lapos fedelű kerek kupakja áttört.

IRODALOM: HAIDER–ORGONA–RIDOVICS 2000. RIDOVICS kat. 20/7.; LEVÁRDY 2000. 127. o., 130. o. Dobozi és hitvesének legendája, vagy esetleg Szilágyi és Hajmágy története? 1827-es óbudai mesterjegy?

107. Tajtékipipa

Magyar, XIX. század eleje

M.: 9,5 cm; H.: 9,5 cm

67. 316. 1.

A korsó formájú pipatesten, poncolt háttér előtt sokalakos csatajelenet, labancokat üldöző kurucok. Faragása alapján, témaválasztása szerint a 67. 295. leltári számú pipával és a Magyar Nemzeti Múzeum 1914. 16. 13., valamint a D. 1974. 417. leltári számú pipájával valószínűleg egy műhelybe sorolható. A mester jó érzékkel jeleníti meg a tömeget, a teret, kedveli a rövidülésben, hátulnézetben ábrázolt lovas alakokat. A két oldalról lapított nyakon, a pipatalpon húsos, barokkos levélmotívum. Kupakja áttört, száj- és szárperemezése ezüsttel borított, rajta elmosódott pesti (?) (K. 393.) beütés, 1810–15 közötti „P” évbetű (B. 203.) és írott betűs FK mesterjegy. Valószínűleg Fridericus Kronberger, az először 1814-ben említett és még a 30-as években is dolgozó pesti mester pecsétje (K. 510.).

IRODALOM: HAIDER–ORGONA–RIDOVICS 2000. RIDOVICS kat. 20/28.

108. Tajtékpipa

*Magyar, XIX. század eleje**M.: 12 cm; H.: 13 cm**67. 295. 1.*

Korsóforma testű hidas pipa. Kosarán sokalakos lovas csatajelenet. A nyújtott, naiv bájú figurák pásztorfaragásra emlékeztetnek. A pipatalpon rostélyos sisak hadijelvények közt. A nyakrészen keskeny, nyomott mintás szalagborda fölött rombuszokba foglalt karcolt, vésett leveles díszítmény. A kiemelkedő ezüst nyélluk körül a pipa hídján színes, kék, zöld, piros üvegpasztta kőberakás és nyomott mintázat. A szájníylás ezüsttel fedett, olvashatatlan beütésekkel: GL beütés (?), CL beütés, 13 ezüstjegy. Lapos kupakja finom kivitelezésű, fedele áttört, vésett virágokkal ékesített rácsozat. A szájperem vésett mintájú levélkékkal karmosan fogja a tajtéket.

IRODALOM: HAIDER–ORGONA–RIDOVICS 2000. RIDOVICS kat. 20/29.

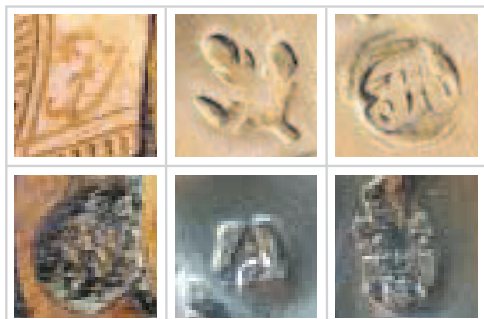

109. Tajtékipa

XIX. század első harmada

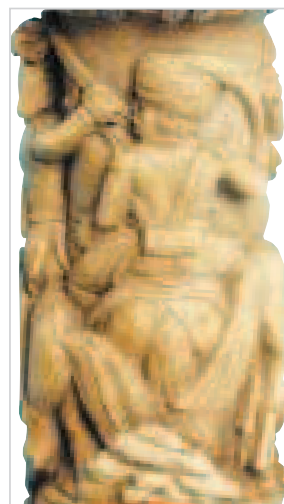
M.: 14 cm; H.: 11,5 cm

67. 287. 1.

Egyenes fejű, karimás szélű pipatest sötétebbre színezett, bordázott csibukszerű formára ültetve. Az alsó rész nyomott félgömb jellegű, melyhez lapítottan illeszkedik a kerek végű nyak. Kosarán harci jelenet domború faragványa. Magyar huszár (lótakaróján F. J. monogram) és francia katona (kardja végén a tajték sérült) vívnak egymással el-esett katonák teste fölött. (A két figura inkább békés beszélgetőnek tűnik, semmint szerencsétlen haldoklónak.) A harmadik lovas hátulnézetből, rövidülésben látható. Derekán övtáska, fején prémes süveg. A pipa kupakja nincs meg. A szájperepezés ezüstjén elmosódott 1820-as (?) beütés, „A” évbetű, körbe foglalt írott betűs FA (?) mesterjegy, felette ágacska. A hármas ágacska, bogáncs az angliai Edinburgh ötvösjegye. Talán ez is az lehet? A pipa nyakrésznél karcolt mintázatú, törött. Szárlyuk körül a tajték szépen tagolt. Tajtékba benyomva elmosódott B vagy R (?) betű.

IRODALOM: HAIDER–ORGONA–RIDOVICS 2000. RIDOVICS kat. 20/35.

110. Tajtékipipa

*XIX. század közepe**M.: 13,5 cm; H.: 9 cm**67. 312. 1.*

Hosszú, egyenes fejű, hengeres pipatest rövid nyakkal. Sérült, repedt kosarán három beszélgető, pipázó katona lapos faragványja. Az ülő huszár kardjára támaszkodik. Vele szemben ulánus áll. Mögülük egy dragonyos figyeli őket. Pipatalpon levélmotívum. Ezüstmontírozásán TM (?) mesterjegy, esetleg Thomas Müller, bécsi ötvös pecsétje (N. 2002. P2281.) vagy Thomas Mayerhoferé (N. 2002. P2279.) talán? Lapos, áttört kupakján vésett felirat: *G Klapka*. Klapka György (1820–1892) honvéd tábornok pipája volt valószínűleg.

IRODALOM: HAIDER–ORGONA–RIDOVICS 2000. RIDOVICS kat. 23/12. VII/c tábla.

